

Θ.Ε. 4. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

4.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ

Ήθος, ηθικισμός, ηθικολογία, ηθική, υποκρισία.

Σας δίνονται οι ορισμοί των λέξεων «ηθική, ηθικιστής/ηθικίστρια, ηθικολογία, ήθος, υποκριτής-υποκρισία» και τα χωρία Μτ 7, 21 και Μτ 23, 1-28. Ας προσπαθήσουμε να χωρίσουμε σε μέρη τα χωρία και να τα αντιστοιχίσουμε με τις λέξεις που σας δόθηκαν. Πρώτα ας σκεφτούμε ο καθένας χωριστά γύρω από το υπό διερεύνηση θέμα/ερώτημα. Στη συνέχεια σε ζευγάρια ανά δύο συζητήστε και ενδεχομένως να χρειαστεί να αναθεωρήσετε τις ατομικές σας απόψεις και να διαμορφώσετε μία κοινή άποψη που εκφράζει και τους/τις δυό σας. Καταγράψτε τις ιδέες σας και παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης για να συζητήσουμε όλοι μαζί.

- 1. ηθική:** 1α. το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό: Βικτοριανή ~. Σύμφωνα με την παραδεδομένη ~. Η ~ της αστικής τάξης στις αρχές του αιώνα. [...]
- 2. ηθικολογία:** άποψη διακηρυγμένη συνήθως με ζήλο, πάθος και στενό πνεύμα, για το τι είναι καλό ή κακό σύμφωνα με την τρέχουσα ηθική: Άφησε τώρα τις ηθικολογίες.
- 3. ήθος:** 1α. η ηθικότητα του ατόμου· οι ιδιότητες του χαρακτήρα του που βρίσκονται σε αρμονία με τα διδάγματα της ηθικής: Η αγωγή διαμορφώνει το ~. Έχει ανώτερο ~. Διακρίνεται για το επιστημονικό του ~. ~ είναι η απόλυτη έλλειψη ιδιοτέλειας. | ο χαρακτήρας: Το ~ των τραγικών ηρώων. Η μουσική εξημερώνει τα ήθη. [...] β. οι καθιερωμένες ηθικές αντιλήψεις και η αντίστοιχη με αυτές συμπεριφορά στα πλαίσια μιας κοινωνίας ή μιας εποχής: Τα πολιτικά ήθη. Έκλυση ηθών. Προσβολή των ηθών. Χρηστά ήθη. Νέοι καιροί, νέα ήθη. Τμήμα ηθών και λεσχών, αστυνομική υπηρεσία που ασχολείται κυρίως με τον έλεγχο της πορνείας. Γυναίκα ελευθερίων ηθών, πόρνη. [...]. 2. (πληθ.) παραδοσιακοί κανόνες κοινωνικής διαβίωσης, που διαμορφώνονται με την ιστορική εξέλιξη: Τα ήθη και τα έθιμα του ελληνικού λαού. Τα ήθη των αγρίων.
- 4. υποκρισία:** η ιδιότητα και ο τρόπος συμπεριφοράς του υποκριτή: Απεχθάνομαι την ~ των ανθρώπων. Αυτό που κάνεις είναι ~.
- 5. υποκριτής:** I. αυτός που υποκρίνεται, που προσποιείται ανύπαρκτα συναισθήματα ή συμπεριφέρεται με τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές διαθέσεις του. II. ηθοποιός του αρχαίου δράματος και γενικότερα ηθοποιός του θεάτρου συνήθως σε πρωταγωνιστικό ρόλο και σε έργα που θεωρούνται ότι έχουν υψηλή καλλιτεχνική αξία.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη

- 6. ηθικιστής, ηθικίστρια:** πρόσωπο που ελέγχει τα ήθη των άλλων, που επιδιώκει ή πρεσβεύει την αυστηρή τήρηση ηθικών κανόνων, λ.χ. με την εφαρμογή περιορισμών, λογοκρισίας κ.λπ. ΣΥΝ. ηθικολόγος, σεμνότευφος. – ηθικισμός (ο), ηθικιστικός, -ή, -ό, ηθικιστικ-ά | -ώς επίρρ.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Η χριστιανική θεώρηση της ηθικής

Αυτό λέγεται **ήθος**: είναι ο τρόπος που ζούμε τη ζωή μας. Με αυτήν την έννοια το ήθος και η ζωή είναι σύμφυτα. Δεν μπορείς να ζήσεις χωρίς ένα νόημα και δίχως κάποιο τρόπο εμπίωσης αυτού του νοήματος. Ίσα ίσα μάλιστα, από τον τρόπο που ζούμε τη ζωή μας αποφαινόμεστε αν τη χαιρόμαστε ή όχι, αν ευτυχούμε ή δυστυχούμε, αν τελικά ο βίος μας είναι αβίωτος.

Όταν το ήθος συστηματοποιείται και θεωρητικοποιείται, τότε συγκροτείται ηθική. Πρόκειται για τη γενίκευση και την κωδικοποίηση του τρόπου της ζωής, που διατυπώνεται με απαγορεύσεις («ού», «μή») και προτροπές, αρνητικά και θετικά, όπως χαρακτηριστικά εμφανίζεται στο μωσαϊκό δεκάλογο [...]. Η ηθική είναι συστηματική, ενώ το ήθος μένει εφαρμοσμένο, βιωμένο. Η ηθική είναι η θεωρία του ήθους. Πρόκειται για τη βιωμένη πρακτική που εκφράζεται με θεωρητικούς όρους. [...]

Ανάμεσα στην **ηθική** και στον **ηθικισμό** υπάρχει τεράστια διαφορά. Εντελώς άλλο είναι η ηθική ως θεωρία του ήθους και ολότελα διαφορετικό μέγεθος συνιστά ο ηθικισμός ή ο μοραλισμός (ηθικοκρατία, ηθικολογία). Πρόκειται για την απολυτοποίηση της ηθικής και τη μονομέρεια του ήθους. Ηθικισμός είναι η υπερβολή της ηθικής. Όπως η έλλειψή της συνιστά την ανηθικότητα, την αήθεια, έτσι και η υπερβολή της ηθικής φέρνει στην ηθικολογία.

Αν η ηθική είναι σύμφυτη με τη ζωή, όπως τη περιγράψαμε προηγουμένως, η ηθικοκρατία είναι αντίθετη στη ζωή. Ο ηθικισμός είναι το καρκίνωμα της ηθικής. Το «γράμμα» της ηθικολογίας νεκρώνει το «πνεύμα» της ζωής. Έτσι ο ηθικισμός σκοτώνει το ήθος, επειδή απολιθώνει τη ζωή. Γι' αυτό τελικά η ηθικολογία αναιρεί την ηθική. Άλλο είναι το ηθικό και εντελώς άλλο είναι το ηθικιστικό ή ηθικολογικό.

Η ηθική χρειάζεται. Ο ηθικισμός περισσεύει. Όπως το ήθος είναι απαραίτητο στη ζωή μας, έτσι και η ηθική θεωρία είναι αναγκαία. Όμως η ηθικολογία ως νέκρωση της ζωής είναι περιττή και επιζήμια. Τι κοινό υπάρχει ανάμεσα στο λαό και στο λαϊκισμό, στο έθνος και στον εθνικισμό, στην ευσέβεια και στον ευσεβισμό, στο ήθος και στον ηθικισμό; Κάθε -ισμός είναι η άρνηση του υποτιθέμενου φορέα του: ο ευσεβισμός της ευσέβειας και ο ηθικισμός του ήθους.

Το πιο αποτελεσματικό όπλο εναντίον του ηθικισμού είναι η ηθική. [...]

Αν κάποιος μάς ρωτήσει πως τέλος πάντων διαχωρίζουμε την ηθική από την ηθικολογία, θα του απαντήσουμε με απλά παραδείγματα. Ο δεκάλογος του Μωυσή είναι ηθική, αλλά ο φαρισαϊσμός είναι ηθικισμός. Το «ού κλέψεις, ού φονεύσεις, ού ψευδομαρτυρήσεις» συνιστούν ηθική. Όταν όμως ο Χριστός θεραπεύει ασθενείς κατά την ημέρα του Σαββάτου, προκαλεί τη δυσφορία των ηθικιστών εκείνου του καιρού για τη δήθεν παραβίαση της ιεράς αργίας. Και η απάντησή Του μένει αποστομωτική: «τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» (Μάρκ. 2,27).

Οι φαρισαῖοι ηθικολόγοι μέμφονταν τον Ιησού για τις συναναστροφές Του με πόρνες και τελώνες. [...] Όλο το Ευαγγέλιο μπορεί να αναγνωσθεί ως μία διαρκής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην ηθική και στην ηθικολογία.

Μπέγζος, Μ. (1996). *Ψυχολογία της θρησκείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 1-4.

1. Μτ 7, 21:

«Στη βασιλεία του Θεού δε θα μπει όποιος μου λέει “Κύριε, Κύριε”, αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου».

2. Μτ 23, 1-28: Αντίθεση Φαρισαίων και μαθητών (απόσπασμα)

Τότε ο Ιησούς μίλησε στο πλήθος και στους μαθητές του και τους είπε: «Τη θέση του Μωυσή ως δασκάλου την πήραν οι γραμματείς και οι Φαρισαῖοι. Όσα λοιπόν σας λένε να τηρείτε, να τα τηρείτε και να τα πράττετε· να μην κάνετε όμως κατά τα έργα τους, γιατί λένε μόνο και δεν πράττουν. Φτιάχνουν φορτία βαριά, που δύσκολα σηκώνονται, και τα φορτώνουν στους ώμους των ανθρώπων, ενώ οι ίδιοι δε θέλουν ούτε με το δάκτυλό τους να τα κινήσουν. Όλα τα έργα τους τα πράττουν για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους. Πλαταίνουν τα φυλακτά τους και φαρδαινούν τις άκρες από τα ιμάτιά τους. Τους αρέσουν οι καλύτερες θέσεις στα δείπνα και τα πρώτα καθίσματα στη συναγωγή, να τους χαιρετούν με σεβασμό στην αγορά και να τους φωνάζουν οι άνθρωποι “δάσκαλέ μου”.

» Εσείς όμως να μη δεχτείτε να σας αποκαλούν “δάσκαλέ μου”. Ένας είναι ο δάσκαλός σας, ο Χριστός· κι εσείς όλοι είστε αδερφοί. Και πατέρα σας μην ονομάσετε κανέναν στη γη, γιατί ένας είναι ο Πατέρας σας: ο ουράνιος. Μην ονομασθείτε “ηγήτορες”, γιατί ο ηγήτοράς σας είναι ένας: ο Χριστός. Ο πιο σπουδαίος από σας να είναι υπηρέτης σας. Γιατί όποιος υψώσει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί· κι όποιος ταπεινώσει τον εαυτό του θα υψωθεί».

3. Ταλανισμός των γραμματέων και των Φαρισαίων

«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κατατρώντε τις περιουσίες των χηρών, κάνετε όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί. [...]

» Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κλείνετε στους ανθρώπους το δρόμο για τη βασιλεία των ουρανών. Ούτε εσείς μπαίνετε ούτε το επιτρέπετε σ’ όσους θέλουν να μπουν. [...]

» Αλίμονό σας, οδηγοί τυφλοί, που λέτε: “όποιος ορκιστεί στο ναό ο όρκος του δεν πιάνει, όποιος όμως ορκιστεί στο χρυσάφι του ναού πρέπει να τηρήσει τον όρκο του”. Μωροί και τυφλοί, τι είναι μεγαλύτερο: το χρυσάφι ή ο ναός που αγιάζει το χρυσάφι; [...]

» Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δύοσμο, το άνηθο και το κύμινο, και δεν τηρείτε τις σπουδαιότερες εντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, την ευσπλαχνία και την πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελείτε κι εκείνα. Τυφλοί οδηγοί, που περνάτε από στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε ολόκληρη καμήλα.

» Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, το περιεχόμενό τους όμως προέρχεται από αρπαγή και αδικία. [...]

» Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι κόκαλα νεκρών και κάθε λογής ακαθαρσία. Έτσι κι εσείς, εξωτερικά φαίνεστε ευσεβείς στους ανθρώπους, κι εσωτερικά είστε γεμάτοι υποκρισία και ανομία».

Ηθικές προκλήσεις του καιρού μας, διάσταση θεωρίας και πράξης. Η χριστιανική διδασκαλία.

Με βάση το κείμενο που ακολουθεί (Γρ. Νύσσης) με θέμα τη διάσταση λόγων και έργων ως προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε τα κίνητρα και να αναλύσουμε την πολυπλοκότητα ηθικών ζητημάτων καθώς και τη σχέση κινήτρων και αποτελεσμάτων.

1. Γρηγορίου Νύσσης, Μίμηση της θείας φύσεως

Αν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται να φορεί σαν προσωπίο το όνομα του Χριστού, αλλά δε δείχνει στη ζωή του όσα έχουν σχέση με το όνομα τούτο, δημιουργεί ψεύτικη εντύπωση για το όνομα του Χριστού, γιατί, σύμφωνα με το παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στον πίθηκό του μια μάσκα, που παριστάνει ανθρώπινη μορφή. Και αυτό συμβαίνει, επειδή ο Χριστός δεν υπάρχει περίπτωση να μην ενσαρκώνει τη δικαιοσύνη, την ηθική καθαρότητα, την αλήθεια και την αποξένωση από κάθε κακία ούτε είναι δυνατό ο χριστιανός (ο αληθινός βέβαια χριστιανός) να μην παρουσιάζει τον εαυτό του να συμμετέχει έμπρακτα στις αρετές αυτές. Λοιπόν, αν θα μπορούσε κάποιος να παρουσιάσει με ορισμό το νόημα του Χριστιανισμού, θα πούμε ότι Χριστιανισμός είναι η μίμηση της θείας φύσεως.

Γρηγορίου Νύσσης. *Τι των Χριστιανών όνομα ή επάγγελμα*. Ε. Π. 46, 244.

2. Μακάριος ο Αιγύπτιος (;). Αρμονία λόγων και έργων και εμπειρίας

«Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για το ψωμί και το τραπέζι, και άλλο είναι να φάει και να γνωρίσει τη νοστιμάδα του ψωμιού και να ενισχυθούν όλα τα μέλη του σώματός του. Άλλο είναι να ειπεί κανείς κάτι με λόγια για ένα παρά πολύ γλυκό ποτό, και άλλο είναι να βγει να το πάρει από την ίδια την πηγή του και να χορτάσει με τη γεύση του γλυκύτερου αυτού ποτού. Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για πόλεμο και για γενναίους αθλητές και πολεμιστές, και άλλο είναι να πάει στο πεδίο της μάχης και να συμπλακεί με τους εχθρούς, και να μπει και να βγει, και να λάβει και να δώσει, και να φέρει ο ίδιος στον εαυτό του τα βραβεία της νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στα πνευματικά ζητήματα. Άλλο είναι να εξηγεί κανείς τους θείους λόγους με κάποια γνώση και με τη λογική, και άλλο είναι να κατέχει το θησαυρό, τη χάρη, την αίσθηση, και την ενέργεια του αγίου Πνεύματος πραγματικά και έμπρακτα και με τέλεια βεβαιότητα στην ψυχή του και στο νου».

(Περικοπή από την 27^η ομιλία, η οποία αποδίδεται στον Μακάριο τον Αιγύπτιο, Ε.Π. 34, 701).

Σχέση διδασκαλίας (πεποιθήσεων) και ήθους.

Ας μελετήσουμε τον βίο ενός αγίου μας, του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, και χωρία από την Κ.Δ. (π.χ. Α΄ Ιω 3, 17-18· 4, 20 και Ιακ 2, 14-18). Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να αντιστοιχίσουμε τα χωρία της Κ.Δ. με συγκεκριμένα σημεία του βίου του αγίου και κατόπιν να παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.

Βίος και έργο του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου

Ο Ιωάννης, γνωστός ήδη από τον 4ο ή 5ο αιώνα με το επίθετο «Χρυσόστομος», γεννήθηκε στην Αντιόχεια από οικογένεια πιθανόν χριστιανική, στα μέσα του 4ου αι. Ο πατέρας του Σεκούνδος, δημόσιος λειτουργός υψηλού βαθμού στην αυτοκρατορική υπηρεσία, άφησε χήρα την εικοσαετή σύζυγό του Ανθούσα λίγο μετά τη γέννηση του γιου τους. Η ευσεβής Ανθούσα, ελληνικής καταγωγής, αποφάσισε να αφοσιωθεί στην εκπαίδευση του γιου της. Ο Ιωάννης σπούδασε φιλοσοφία και ρητορική. [...] Στην ηλικία των δεκαοκτώ ή είκοσι χρόνων δέχτηκε το βάπτισμα και διδάχτηκε την Αγία Γραφή και τη θεολογία. Λίγα χρόνια μετά τη βάπτισή του, χειροτονήθηκε διάκονος και μετά ιερέας. Για δώδεκα έτη κήρυττε στους μεγαλύτερους ναούς της Αντιόχειας και απέκτησε έτσι τη φήμη του θαυμάσιου ρήτορα. Το 397 η αυτοκρατορική αυλή τον επέλεξε ως επίσκοπο της πρωτεύουσας [Κωνσταντινούπολη]. Ο Θεόφιλος, Πατριάρχης Αλεξανδρείας, τον χειροτόνησε επίσκοπο το 398 με εντολή του αυτοκράτορα.

Ούτε δέκα χρόνια δεν κράτησε η αρχιεπισκοπεία του ιερού Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη. Η δράση του άρχισε με τη συγκρότηση ενός επιτελείου από ηθικούς, ικανούς και αφοσιωμένους κληρικούς και μερικές δραστήριες μαθήτριάς του. Μαζί τους οργάνωσε και εφάρμοσε ένα πολύπλευρο έργο που κάλυπτε θέματα ιεραποστολής, φιλανθρωπίας, ηθικής κάθαρσης του κλήρου και αναμόρφωσης της λατρευτικής ζωής. Στα πλαίσια της μέριμνάς του για τη διάδοση του χριστιανισμού ενδιαφέρθηκε για την αποστολή ιεραποστόλων στη Γοθθία, τη Σκυθία, την Κελτική, την Περσία και τη Φοινίκη, ενώ στους Γότθους που διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη παρεχώρησε ιερό ναό για την εξυπηρέτησή τους.

Στην Κωνσταντινούπολη, που ως νέα πρωτεύουσα του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας είχε προσελκύσει απότομα χιλιάδες νέων κατοίκων, στους οποίους πρέπει να συνυπολογιστούν και

πάρα πολλοί πρώην δούλοι, υπήρχε ανάγκη για πνευματική καθοδήγηση. Και ο άγιος Ιωάννης κήρυττε ασταμάτητα. Κύρια θέματα των ομιλιών του ήταν η αποφυγή της σκληρότητας προς τους κατώτερους, της φιλαργυρίας και της πολυτέλειας.

Κηρύττοντας όλα αυτά προς τους χριστιανούς δεν τους άφηνε χωρίς το προσωπικό του παράδειγμα. Ο ίδιος ζούσε λιτά και ασκητικά σαν μοναχός, αν και ήταν αρχιεπίσκοπος. Έδωσε αμέσως εντολή και σταμάτησαν τα πλούσια γεύματα που συνηθίζονταν από προκατόχους του. Ότι από τη λιτή ζωή του περίσσευε, κατευθυνόταν στους φτωχούς. Ο ιστορικός Παλλάδιος γράφει: [Ο Ιωάννης] εξέτασε προσεκτικά το ταμείο (της αρχιεπισκοπής), τους προϋπολογισμούς και τις δαπάνες. Διαπίστωσε περιττά έξοδα. [...] Είναι τόσο συγκλονιστικά όσα έλεγε στους κληρικούς του: Η Εκκλησία μας δεν είναι χρυσωρυχείο αλλά θριαμβεύουσα ομάδα αγγέλων [...]. Αν θέλετε να τιμήσετε τον Χριστό, κάνετε το, όταν τον βλέπετε γυμνό στο πρόσωπο των φτωχών.

Σε τι ωφελεί αν προσφέρετε στον ναό μεταξωτά και πολύτιμα μέταλλα, αν αφήσετε έξω τον Χριστό και υποφέρει από το κρύο και τη γυμνότητα; Δεν ωφελεί καθόλου να είναι ο ναός γεμάτος χρυσά σκεύη, αν ο Χριστός πεινάει. [...]

Επτά χιλιάδες φτωχοί (άστεγοι, χήρες, ορφανά, άρρωστοι, ξένοι) τρέφονταν καθημερινά χάρη στη μέριμνα του Αρχιεπισκόπου τους και των αφοσιωμένων συνεργατών του. [...] Έχτισε γηροκομεία, πτωχοκομεία και νοσοκομεία, τα οποία επόπτευαν ευσεβείς και ικανοί κληρικοί. Τα στελέχωσε με ιατρούς και μάγειρες, ενώ, όταν προλάβαινε, πήγαινε και εξυπηρετούσε και ο ίδιος τους αρρώστους.

Ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του απορροφούσε το ενδιαφέρον του για τους φυλακισμένους που την εποχή εκείνη ήταν πολυάριθμοι. Με χρήματα από προσφορές ελευθέρων φυλακισμένων για χρέη ή πλήρωνε τα λύτρα των αιχμαλώτων. Πολύ χαρακτηριστική ήταν η φράση του ότι το χρυσάφι δεν συλλέγεται για να δενόμαστε μ' αυτό (με αλυσίδες και κοσμήματα χρυσά) αλλά για να ελευθερώνουμε τους δεμένους.

[...] Ο ιστορικός Θεοδώρητος περιγράφει παραστατικά τι ήταν για όλους τους εμπειρίστατους ο αρχιεπίσκοπός τους: «Όταν συλλαμβάνεται κάποιος, τον τραβάει για βοηθό. Όταν κάποιος δικάζεται, τον καλεί για συνήγορό του. Ο πεινασμένος τού ζητάει τροφή και ο γυμνός ρούχο [...]. Όποιος έχει πένθος τού ζητάει παρηγοριά. Άλλος τον παρακαλεί να τον ελευθερώσει από τα δεσμά του κι άλλος τον παίρνει μαζί του για να επισκεφτεί αρρώστους. Ο δούλος σ' αυτόν πηγαίνει για να κλάψει πικρά από αγανάκτηση κατά του κυρίου του. Η χήρα σ' αυτόν φωνάζει «λυπήσου με», ενώ άλλη σ' αυτόν καταφεύγει, για να θρηνήσει την ορφάνια. Αμέτρητες φροντίδες καταβάλλονται συνέχεια από τον πνευματικό πατέρα για όλους. Οδηγείται κάποιος σε δίκη; Αμέσως ο πατέρας γίνεται συνήγορος. Χτυπάει την πόλη η πείνα; Από συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Αρρωσταίνει κάποιος; Ο τροφοδότης γίνεται γιατρός. Έτυχε σε κάποιον πένθος; Ο γιατρός γίνεται παρηγορητής. Χρειάζεται φροντίδα για τους ξένους; Αμέσως γίνεται ξενοδόχος, αυτός που είναι «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα» (Α' Κορ 9, 22)».

Όταν ο Χρυσόστομος άρχισε να χτίζει λεπροκομείο έξω από την πόλη, ξεσηκώθηκαν εναντίον του οι πλούσιοι γαιοκτήμονες της περιοχής, γιατί έβλεπαν να μειώνεται η αξία των κτημάτων τους. Επιπλέον, οι δραστηριότητες του αρχιεπισκόπου ενόχλησαν μια μερίδα του κλήρου, που είχε ελεγχθεί για εκκλησιαστικές αυθαιρεσίες, καθώς και την φιλόδοξη αυτοκράτειρα Ευδοξία. Αφορμή υπήρξε η ιδιοποίηση από την αυτοκράτειρα του αμπελώνα μιας χήρας. Η αδικημένη ζήτησε τη συμπαράσταση του αρχιεπισκόπου, ο οποίος αρκετές φορές μεσολάβησε στην αυτοκράτειρα για να επιστρέψει τον αμπελώνα. Αυτό ενόχλησε την Ευδοξία, η οποία με την συνεργασία άλλων επισκόπων, εχθρών του Ιωάννη, οργάνωσε Σύνοδο [...] και με ψεύτικο κατηγορητήριο δίκασε και καταδίκασε τον Ιωάννη σε κα-

Ο Άγιος Ιωάννης

θαίρεση. Ακολούθησε εξορία που διακόπηκε εξαιτίας ενός τυχαίου γεγονότος –ενός σεισμού–που φόβισε την αυτοκράτειρα, η οποία διέταξε την επιστροφή του Ιωάννη, όχι όμως και την αποκατάστασή του. Αμέσως μετά, διατάχθηκε από τον αυτοκράτορα ο κατ' οίκον περιορισμός του. Μια σειρά προκλήσεων ανάμεσα στην Ευδοξία και στον Χρυσόστομο οδήγησε τον αυτοκράτορα να υπογράψει τη νέα εξορία του Πατριάρχη, ο οποίος έφτασε στην Κουκουσό της Αρμενίας. Κατά τη διάρκεια τριών χρόνων διαβίωσης σ' εκείνη την περιοχή, ο Χρυσόστομος διατηρούσε τις σχέσεις του με φίλους τόσο από την πρωτεύουσα, όσο και από την Αντιόχεια, γεγονός που εξόργισε τους εχθρούς του ακόμη μια φορά. Έτσι, αυτοί αποφάσισαν να τον στείλουν πιο μακριά, στην Πιτυούντα (ανατολική όχθη της Μαύρης Θάλασσας). Για αρκετούς μήνες οδοιπορούσε δέσμιος με τη συνοδεία φρουρών, ώσπου οι δυνάμεις του τον εγκατέλειψαν. Κοιμήθηκε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού στα Κόμανα του Πόντου, στις 14 Σεπτεμβρίου 407.

(Σταχυολόγηση κειμένων και προσαρμογή)

Χωρία Καινής Διαθήκης:

- ♦ Α' Ιω 3, 17-18: «Αλλά αν κάποιος που έχει τα πλούτη του κόσμου δει τον αδερφό του σε κατάσταση ανάγκης και δεν τον σπλαχνιστεί, πώς ο άνθρωπος αυτός να έχει μέσα του αγάπη για το Θεό; Παιδιά μου, ας μην αγαπάμε με λόγια και ωραίες φράσεις, αλλά με έργα και αγάπη αληθινή».
- ♦ Α' Ιω 4, 20-21: «Αν κάποιος πει «αγαπώ το Θεό», μισεί όμως τον αδερφό του, είναι ψεύτης. Γιατί, πραγματικά, αυτός που δεν αγαπάει τον αδερφό του, τον οποίο βλέπει, πώς μπορεί να αγαπάει το Θεό, τον οποίο δε βλέπει; Αυτή την εντολή μάς έδωσε ο Χριστός: Όποιος αγαπάει το Θεό πρέπει ν' αγαπάει και τον αδερφό του».
- ♦ Ιακ 2, 14-18: Ποιο είναι το όφελος, αδερφοί μου, αν κάποιος λέει ότι έχει πίστη, δεν την αποδεικνύει όμως με έργα; Μήπως μπορεί μόνη της η πίστη να τον σώσει; Ας πάρουμε την περίπτωση που κάποιος αδερφός ή κάποια αδερφή δεν έχουν ρούχα να ντυθούν και στερούνται το καθημερινό τους φαγητό· αν κάποιος από σας τους πει: «Ο Θεός μαζί σας! Εύχομαι να βρείτε ρούχα και να χορτάσετε φαγητό», ποιο το όφελος, αν δεν τους δώσει κιόλας τα απαραίτητα που χρειάζεται το σώμα; Έτσι και η πίστη, αν δεν εκδηλώνεται με έργα, μόνη της είναι νεκρή. Αλλά θα πει κάποιος: «Εσύ έχεις πίστη κι εγώ έχω έργα». Του απαντώ: «Δείξε μου την πίστη σου από τα έργα σου. Εγώ μπορώ να σου αποδείξω την πίστη μου από τα έργα μου».

**Βασικές αρχές του χριστιανικού ήθους (αγάπη - ελευθερία),
σύνδεση με τη θεολογική διδασκαλία και με την κοινωνική πραγματικότητα.**

Αφού διαβάσουμε κάποια από τα κείμενα που ακολουθούν θα συμπληρώσουμε τα κενά του κειμένου που σας δίνεται παρακάτω, Ρωμ 12, 9-10. 13-21. Όταν ολοκληρώσετε θα συγκρίνουμε την προσπάθειά σας με το πρωτότυπο. Νομίζετε ότι «οι στίχοι του χωρίου είναι ηθικές εντολές ή δείκτες ελευθερίας;»

Άσκηση συμπλήρωσης κενών

Καινή Διαθήκη: Από την επιστολή του απ. Παύλου Προς Ρωμαίους (12, 9-10. 13-21)

Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις που δίνονται.

**ανταποδίδετε – διωκτών – αγαθό – άλλο – απλοϊκούς – όλους – ανάγκη –
ομόνοια – κακό – ειρηνικά – ντροπή – φιλοξενείτε – σοφοί**

Η αγάπη σας να είναι ειλικρινής. Να αποστρέψετε το _____ (1) και να ακολουθείτε το καλό. Να δείχνετε με στοργή την αγάπη σας για τους άλλους πιστούς. Να συναγωνίζεστε ποιος θα δείξει περισσότερη εκτίμηση στον _____ (2). [...] Να βοηθάτε τους άλλους χριστιανούς, όταν βρίσκονται σε _____ (3), και να επιδιώκετε να _____ (4) τους αδερφούς. Να προσεύχεστε για το καλό των _____ (5) σας, να ζητάτε την ευλογία του Θεού γι' αυτούς κι όχι να τους καταριέστε. Να μετέχετε στη χαρά όσων χαιρόνται και στη λύπη όσων λυπούνται. Να έχετε _____ (6) μεταξύ σας. Μην είστε υπερήφανοι, αλλά να συναναστρέψετε και τους _____ (7) χριστιανούς. Μην έχετε την ψευδαισθηση πως είστε _____ (8). Αν κάποιος σάς κάνει κακό, μην του το _____ (9). Φροντίζετε να κάνετε το καλό σ' _____ (10) τους ανθρώπους. Όσο εξαρτάται από σας, να ζείτε _____ (11) με όλους. [...] Όπως λέει η Γραφή: [...]. Αν λοιπόν πεινάει ο εχθρός σου, δώσ' του να φάει· αν διψάει, δώσ' του να πιει· μ' αυτή την τακτική θα τον κάνεις να αισθανθεί τύψεις και _____ (12). Μην αφήνεις να σε νικήσει το κακό, αλλά να νικάς το κακό με το _____ (13).

1. Από την Καινή Διαθήκη

- ♦ Ρωμ 6, 17-18: Ας ευχαριστήσουμε το Θεό! Παλιότερα υπήρξατε βέβαια δούλοι της αμαρτίας, τώρα όμως δεχτήκατε με την καρδιά σας και υποτάξατε όλο το είναι σας στην αλήθεια που διδαχτήκατε. Είστε, λοιπόν, ελεύθεροι πια από το ζυγό της αμαρτίας κι υπηρετείτε το καλό και το δίκαιο.
- ♦ Α' Κορ 9, 19. 22: Είμαι ελεύθερος, χωρίς εξάρτηση από κανέναν· κι όμως έκανα τον εαυτό μου σκλάβο όλων για να κερδίσω όσο το δυνατό πιο πολλούς. [...] Για τους πάντες, έγινα τα πάντα, έτσι ώστε με κάθε τρόπο να σώσω μερικούς.
- ♦ Γαλ 5, 13-14: Ο Θεός, λοιπόν, αδερφοί μου, σας κάλεσε για να ζήσετε ελεύθεροι. Μόνο να μην γίνει η ελευθερία αφορμή για αμαρτωλή διαγωγή, αλλά με αγάπη να υπηρετείτε ο ένας τον άλλο. Άλλωστε όλος ο νόμος συνοψίζεται σε μια φράση: Στο ν' αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου.
- ♦ Εβρ 10, 24: Ας φροντίζουμε ο ένας τον άλλο παροτρύνοντάς τον στην αγάπη και στα καλά έργα.
- ♦ Β' Πε 1, 5-7: [...] να καταβάλετε κάθε προσπάθεια για να πλουτίσετε την πίστη σας με την αρετή, την αρετή με τη γνώση, τη γνώση με την αυτοκυριαρχία, την αυτοκυριαρχία με την υπομονή, την υπομονή με την ευσέβεια, την ευσέβεια με την αγάπη για τους αδερφούς, την αγάπη για τους αδερφούς με την αγάπη για όλους.

2. Ιωάννης Δαμασκηνός: Η αρετή

«Η αρετή λέγεται έτσι, επειδή βάση της είναι η δυνατότητα να επιλέγεις (τό "αίρεϊσθαι"). Διότι είναι αιρετή και ηθελημένη, επειδή το καλό το κάνουμε με συνειδητή επιλογή και με τη θέλησή μας, όχι αθέλητα και εξαναγκαστικά».

Δαμασκηνός, Ι. (1975). *Φιλοκαλία*. Αθήνα: Αστήρ, σ. 237

3. Ιωάννης Χρυσόστομος: «Όλα για σένα είμαι εγώ και όλα για μένα είσαι εσύ».

[Μιλάει ο Χριστός απευθυνόμενος σ' εμάς] Έγώ είμαι πατέρας, εγώ αδελφός, εγώ νυμφίος, εγώ οίκια, εγώ τροφή, εγώ ένδυμα, εγώ ρίζα, εγώ θεμέλιον, κάθε τι τὸ ὁποῖον θέλεις εγώ· νὰ μὴν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε. Ἐγὼ καὶ θὰ σὲ ὑπηρετήσω· διότι ἦλθα νὰ ὑπηρετήσω, ὄχι νὰ ὑπηρετηθῶ. Ἐγὼ εἶμαι καὶ φίλος, καὶ μέλος τοῦ σώματος καὶ κεφαλὴ καὶ ἀδελφός, καὶ ἀδελφὴ καὶ μητέρα, ὅλα ἐγώ· ἀρκεῖ νὰ διάκεισαι φιλικὰ πρὸς ἐμέ. Ἐγὼ ἔγινα πτωχὸς διὰ σέ· ἔγινα καὶ ἐπαίτης διὰ σέ· ἀνέβηκα ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ σέ· ἐτάφη διὰ σέ· εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω διὰ σέ παρακαλῶ τὸν Πατέρα· κάτω εἰς τὴν γῆν ἐστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς μεσολαβητὴς διὰ σέ. Ὅλα δι' ἐμέ εἶσαι σύ· καὶ ἀδελφὸς καὶ συγγληρονόμος καὶ φίλος καὶ μέλος τοῦ σώματος. Τί περισσότερον θέλεις;

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Οστ' (76^η) ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον*, 24,16-31 (ΕΠΕ τόμ. 12, σ. 34) (ἀπόσπασμα, ἀπόδοση Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας Αγ. Ὁρους).

4. Καλή ή κακή πράξη;

Στο Χριστιανισμό καμία πράξη δεν είναι από μόνη της (αυτομάτως) καλή ή από μόνη της κακή. Αυτό δε γίνεται εύκολα κατανοητό ή αποδεκτό. Πολύς κόσμος πιστεύει πως Χριστιανισμός είναι η επιβολή κάποιων σιδερένιων νόμων και η εκτέλεση κάποιων συγκεκριμένων πράξεων. Τα πράγματα όμως στην ουσία τους δεν είναι έτσι. Στο Χριστιανισμό καμία πράξη δε σώζει αυτόματα, μαγικά, μηχανικά. Αυτό που μετράει είναι αν ο άνθρωπος είναι συνειδητά και ελεύθερα προσανατολισμένος

προς εκείνον τον αγαπητικό τρόπο ύπαρξης, υπόδειγμα του οποίου είναι η Αγία Τριάδα. Δεν υπάρχει δηλαδή κατάλογος καλών και κακών πράξεων, αλλά κάθε πράξη θα αξιολογηθεί από το αν έγινε με κίνητρο και κριτήριο την Αγάπη και την Ελευθερία, και θα αποδοκιμαστεί αν έγινε με κίνητρο τη διασφάλιση του ατομικισμού, του εγωισμού και του συμφέροντος.

Η Καινή Διαθήκη και η ζωή της Εκκλησίας διαπνέονται από το πνεύμα αυτό. Αντίθετα, π.χ., προς την άποψη ότι η προσευχή είναι μια δραστηριότητα πάντα και από μόνη της καλή, η παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου την εξαρτά από τα κίνητρα και τον προσανατολισμό του προσευχόμενου (Λουκ. 18: 9-14). Ο Φαρισαίος δε βαρύνεται με αμαρτήματα και ανηθικότητες. Παρ' όλα αυτά αποδοκιμάζεται από το Χριστό, επειδή τυλίχτηκε στο ατομικιστικό σάβανο της "ηθικότητας" και της "ευσέβειάς" του και απορρίπτει τους άλλους. Ενώ, αντίθετα, ο Τελώνης βαρύνεται με χίλια δυο παραπτώματα, ο προσανατολισμός όμως που δίνει στην ύπαρξή του είναι η μεταστροφή και η συνάντηση με τον άλλον. Το θέμα του προσανατολισμού, δηλαδή της κατεύθυνσης που επιθυμώ να έχω, είναι εξαιρετικά σπουδαίο. Αν επιθυμώ να συναντηθώ με τον αγαπημένο μου, τότε ολόκληρη η ύπαρξή μου, οι προγραμματισμοί, οι ενέργειές μου εμπνέονται από τον προσανατολισμό μου προς τη συνάντηση που επίκειται. Τι ώρα, π.χ., θα ξεκινήσω, αν προηγουμένως θα φάω ή όχι, τι θα φορέσω, αν θα πάω με τα πόδια ή με το αυτοκίνητο, αν στη διαδρομή θα χρονοτριβώ στα καταστήματα ή όχι, όλα αυτά δεν έχουν ηθικό χαρακτήρα από μόνα τους, αποκτούν όμως θετική ή αρνητική φόρτιση ανάλογα με το τι εξυπηρετούν και τι δυσχεραίνουν: την ατομικότητά μου ή τη συνάντηση. Ο Χριστιανισμός, λοιπόν, δεν έχει έτοιμα ηθικά συνταγολόγια. Και γι' αυτό είναι επαναστατικός μέσα στις κοινωνίες που συνήθως επαναπαύονται στην τήρηση εξωτερικών τύπων.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Γ' Λυκείου, ΔΕ 4, σ. 34-35.

